

Informaatiolukutaitoa ja tietämyksenhallintaa oppimassa

Jarmo Saarti

Tein elokuun lopussa kaksi matkaa kansainvälisiin konferensseihin: Creating Knowledge seminaariin Kööpenhaminassa ja IFLAn vuosikokoukseen Soullissa. Seuraavassa käsittelen matkalta mukaan tarttuneita asioita. Lisätietoja, mm. päivien esitykset, löytyvät molempien seminaarien kotisivuilta: <http://www.ck-iv.dk/papers/> ja <http://www.ifla.org/IV/ifla72/>.

NordINFOLIT järjesti jo neljännen kerran Creating Knowledge seminaarin, tällä kertaa Kööpenhaminassa 16. - 18.8.2006. Seminaarin pääteemoina olivat tänäkin vuonna informaatiolukutaidot ja laajemmin akateemiseen opiskeluun liittyvät perustaidot ja niiden välittäminen korkeakouluissa. Erityisinä teemoina olivat korkeakoulun perustoimintoihin integroituminen ja plagiarismi. Osallistuimme kokoukseen ja pidimme siellä myös esityksen Arja Juntusen, Anne Lehdon ja Johanna Tevaniemen kanssa.

Oppimisen tuki vai arkisto?

Seminaarin esityksissä tuli esille kirjastonhoitajan ja informaation toimenkuvassa käynnissä oleva muutos. Kirjastohenkilökunta ei voi olla enää pelkästään kirjastonhoitajana, opettajia me emme ole, mutta meillä on tärkeä rooli opiskelijoiden oppimisen tukemisessa.

Tässä tehtävässä tulee hyödyntää uusimpia oppimisen tutkimuksen tuloksia. Opiskelijoita tulee tukea myös tieto- ja kirjastopalveluiden hyödyntämisessä konstruktivistiseen tekemiseen, väittelemiseen, argumentointiin ja kaiken kaikkiaan aktiivisena oppijana olemiseen. Kirjaston tavoitteena on tutkimuksen tekemisen taitojen tukeminen.

Lisäksi korostettiin sitä, että kirjastonhoitajien tulee jalkautua ulos kirjastoista ja osallistua aktiivisena toimijana akateemiseen yhteisöön. Meidän tulee alkaa puhua akateemisista asioista kirjaston asioiden sijaan. Tämä antaa mahdollisuuden myös integroida informaatiolukutaidon tavoitteet normaaliin opetukseen ja opetusohjelmiin: tiedekuntia kiinnostaa kaikki, mikä auttaa ja tehostaa opiskelua ja opetusta. Elinikäinen oppiminen ja informaatiolukutaidot onkin nostettu UNESCO:n tasolla kaikkien ihmisten perusoikeudeksi.

Luennoissa tähdennettiin myös oppimisen uuden vision etsimisen tärkeyttä. Matkimiseen ja toistoon perustuva oppiminen ei riitä vaan ryhmässä tapahtuva muilta oppiminen ja sen kautta tapahtuva uuden tietämyksen luominen on korkeakouluopetuksen tavoitteena.

Tutkiminen tulisivat integroida oppimiseen heti korkeakouluopintojen alusta lähtien.

Tässä on tavoitetta myös kirjastojen antamalle opetukselle – kuinka integroimme sen tutkimuksen tekemiseen ja teemme perusopetuksotakin tutkimuksen tai ainakin uuden tiedon etsimisen kaltaista? Kirjastojen visioiden on tuettava korkeakoulun ja kampuksen visiota. Hyvänä esimerkkinä seminaarissa tuli se, nähdäänkö kirjasto kampuksella arkistona eli paikkana, jonne tutkimuksen tulokset museoidaan, vai uuden tiedon ja oppimisen turbiinina tai myllynä?

Tähän liittyen IFLAssa oli esillä kirjaston rooli hiljaisen tiedon jakamisessa. Kirjasto tulisi nähdä lisäarvon tuottajana kehysorganisaatiolle ja paikkana, jossa tietoa jaetaan toisten organisaation jäsenten kanssa. Tämä asettaa vaativan haasteen tietopalvelun kehittämiseksi: kuinka siitä tehdään entistä enemmän tietoa soveltavaa, paketoivaa ja organisaatiossa tapahtuvan uuden tiedon tuottamiseen integroituvaa toimintaa?

Plagioinnin ongelma

Erityisesti englanninkielistä tiedemaailmaa haittaa tällä hetkellä voimakas plagioinnin yleistyminen. Arvion mukaan noin 10 prosenttia tehtävistä on plagiaatteja. Englantiin on lisäksi syntynyt jo opinnäytteiden haamukirjoittajien ammattikunta. Plagiointi on ongelma, joka vaatii yhteistyötä opettajien ja tutkijoiden kanssa.

Plagiointiin liittyvä koulutus onkin tullut erääksi tärkeäksi tehtäväksi kirjastoille. Ensimmäinen ongelma on plagiaatin määrittely: periaatteessa plagiointi on toisen työn esittämistä omana työnään, mutta käytännössä rajanveto on hankalaa. Tämä tuli hyvin esille kun salillinen osanottajia yritti määrittellä käytännön rajoja esitelmän pitäjän antaman tehtävän mukaan – mielipiteet sallissa vaihtelivat suuresti.

Määrittely riippuu myös kontekstista. Opettajien tehtävänä on auttaa opiskelijoita oppimaan plagioinnin rajat kussakin käyttöyhteydessä, eikä niinkään kertoa mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Plagioinnista on jo tehty hyviä verkkosivustoja,

joista mainittakoon seuraavat: <http://www.ldu.leeds.ac.uk/plagiarism>, <http://www.lc.unsw.edu.au/olib.html>

Näyttää myös siltä, että kirjastojen rooli tieteellisen tekstin tuottamisen oppimisessa korostuu: esimerkiksi edellä mainittuun plagiarismiin liittyvät tekijänoikeudelliset ja tässä olennaisena osana olevat tiedonhallinnan taidot lähdeviitteiden hallitsemisineen ovat – tai ainakin tulisi olla – kirjastojen erityisosaamisaluetta.

Integraatio oppimisen prosesseihin

Kaiken kaikkiaan IL-keskustelussa näyttää tällä hetkellä olevan muodissa opiskelijoiden voimaannuttaminen (empowerment) ja laitosten keskinäinen yhteistyö. Opiskelijoille halutaan antaa kaikki akateemiseen toimintaan liittyvät valmiudet yhtenä pakettina. Tämän paketin osana ovat mm. kielitaidot, tutkimuksen tekemiseen liittyvät taidot, projektityön taidot, opiskelutaidot, tiedonhaun ja hallinnan taidot ja tieteellisen tekstin tuottamisen taidot.

Kirjastoihmisten on unohdettava oman ammattislangin käyttö ja puhuttava opiskelijoille ja laitosten henkilökunnalle heidän ymmärtämäänsä kieltä. Kirjastojen on myös osattava ajoittaa oman tietämyksensä opettaminen sellaisiin kohtiin, joissa opiskelijoilla on suurin tarve näille taidoille.

Yhteinen kieli löytyykin akateemisten toimintojen, ei laitosten identiteettien kautta. Näitä toimintoja ovat mm. akateemisen kirjoittamisen prosessi, tiedonhaun prosessi ja projektityön prosessi. Jollei kirjastojen palveluita ja osaamista pystytä yhdistämään näihin prosesseihin, jatkuu ns. ”jonkun toisen homma” ajattelu erityisesti tiedelaitoksella. Informaatiolukutaidon tavoitteet eivät ole edelleenkaan kovin selvät opiskelijoilla ja tiedelaitoksilla, ja tätä asiaa ei ainakaan edistetä ammattislangia käyttämällä.

Myös IFLAn IL-osioissa korostettiin perustaitojen valmentamista aloittaville opiskelijoille. Tässä esitettiin uusien web-teknologioiden mahdollisuuksia, mm. blogien ja pelien käyttämistä

perustaitojen opettamisessa ja opiskelijoiden aktiivisessa integroimisessa oppimiseen.

Lisäksi esille tuli arviointi ja sen räätälöiminen kullekin oppimisen tasolle. Opiskelijoilla, opettajilla ja tutkijoilla tulisi kullakin olla osaamistason varmistavat testit ja nämä pitäisi pystyä tekemään myös anonymisti (erityisesti opettajat ja tutkijat).

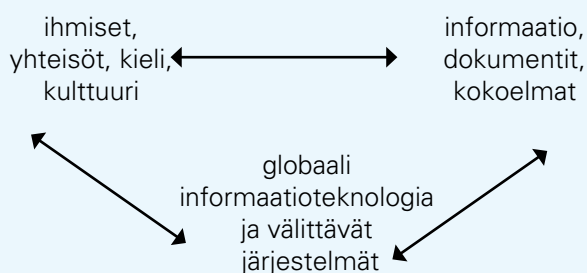
Globalisaation ja tiedon saatavuuden haasteet

IFLAn 72. kongressi pidettiin tänä vuonna Soullissa. Etelä-Koreassa on vuosituhaten alustaan demokratiakehityksen myötä panostettu paljon myös kirjastoihin (yleiset, tieteelliset ja koulukirjastot), jotka nähdään tärkeänä tietoyhteiskuntatekijänä. Kaikkialla näkyi, että maa haluaa olla sekä sisällöllisesti että teknologisesti eturintamassa maailman tietoyhteiskuntakehityksessä.

Koreassa on käynnissä mm. laaja digitointiohjelma. Vuoden 2006 heinäkuussa kokotekstisiä dokumentteja oli digitoituna 1,2 miljoonaa kappaletta/72 miljoonaa sivua (mm. puoli miljoonaa opinnäytetyötä, satatuhatta kirjaa ja puoli miljoonaa tieteellistä artikkelia). Lisäksi maan johto oli näkyvästi mukana kongressin järjestelyissä, mistä myös näkyi kirjastojen ja lukemisen merkitys kansakunnalle.

Osallistuin kokouksessa lähinnä tieteellisiä kirjastoja koskeviin istuntoihin, joista seuraavissa kappaleissa yhteenvetoa ja kokemuksia. Kehitysmaiden edustajat korostivat omissa puheenvuoroissa kirjasto- ja informaatiotieteeseen (provokatiivinen suomennos kirjoittajan) liittyen, että globalisoituvassa maailmassa K&I-tiede tulee nähdä entistä enemmän yhteiskuntatieteenä. Painopistettä tulisi siirtää enemmän tiedon käytön ja tarjonnan paikallisiin ongelmiin, ihmisten tarpeisiin ja konkreettisiin jokapäiväisiin ongelmiin (ks. kuvio 1.).

Kirjastotiede nähtiin muutamassa esityksessä jopa poliittisena tieteenä ja kirjastot paikkoina, joilla on merkittävä rooli globalisoituvassa tie-

Kuvio 1. K&I-tieteen kolme ydinkohdetta

donvälityksessä varmistaa alkuperäisen (indigenous) väestön oman kulttuurin ja sen synnyttämien dokumenttien säilyvyys ja jakelu. Hyvänä esimerkkinä tästä on Afrikan HIV-tilanne ja siihen liittyvä kirjasto- ja tietopalvelutoiminta – ongelmia ei voida palauttaa tietoteknologiaan ratkaisuihin ympäristössä, jossa lukutaidossa, tekniikan saatavuudessa ja ennen kaikkea kulttuurisissa syissä tiedon jakamiselle ja jakamattomuudelle on suurimmat haasteet.

Tämä keskustelu näyttää olevan myös suomalaisessa K&I-tutkimuksessa ajankohtainen – mikä alamme tieteessä on kansainvälistä ja mikä kansallista.

Tilastoinnilta vaaditaan hyötyjä

Tilasto-osiossa nostettiin esille entistä enemmän kerättyjen tietojen hyödynnettävyys, erityisesti kustannustehokkuuden mittaaminen. Jos tilastolukuja ei hyödynnetä, ei niitä myöskään kannata kerätä. Lisäksi näyttää siltä, että kirjastojen tilastolukujen keräämisen tarkkuus on yleismaailmallinen ongelma – tilastolukujen määrittely on ikuisuusongelma. Siksi hyvänä nyrkkisään-

tönä esitettiin, että likiarvot riittävät ("fairly valid is enough").

Kyselyjen suorittamista on alettu ulkoistaa kaupallisille toimijoille. Tällä haetaan toisaalta tehokkuutta ja asiantuntemusta, mutta myös ulkopuolista objektiivista tahoja erityisesti, jos kyseessä on useamman toimijan toimintaa koskeva selvitys. Käynnissä on useita hankkeita arviointiin liittyen (mm. BIX, CASC, Swedish quality handbook, HELMS, Alankomaiden benchmarkaus). Kaikille yhteisenä haasteena on mittariston kehittäminen ja jatkuvuus, jotta päästäisiin seuraamaan trendejä pelkkien vuosittain vaihtuvien mittaamisten sijasta.

Perustunnuslukujen pohtiminen on myös yleistä. Erityisesti digitaalisen aineiston ja digitaalisen toimintaympäristön kohdalla ei tunnu olevan vielä yleistä selvyyttä, mitä halutaan mitata ja miten se tehdään.

Esimerkkeinä digitaalisen toiminnan mittaristosta esitettiin mm. järjestelmän sisälle kirjautumiset, tehdyt kyselyt, kokotekstien lataukset ja sähköisen aineiston osuus muusta aineistosta. Toisena mittaristona oli digitaalisen koko-

elman koko, sen käyttö ja osuus koko kokoelmasta. Digitaalinen kokoelma käsitteenä on vielä sekava, viite- ja kokotekstitietokannat näyttävät olevan puhujasta riippuen samanlaista tai erilaista aineistoa.

Benchmarking kiinnostaa

Vertaisarviointi on myös käynnissä useassa maassa. Erityisesti australialaiset yliopistokirjastot ovat tehneet tähän liittyen runsaasti työtä. Lisäksi he ovat laatineet vertaisarviointiin liittyvät sivuston (<http://www.caul.edu.au/best-practice/>), jossa on esimerkkejä valituista tunnusluvuista esimerkiksi asiakastyytyväisyyden ja toimintaprosessien mittaamiseen liittyen. Heillä on pisimmälle vietynä asiakassuuntautunut toimintojen mittaaminen ja kehittäminen.

Vertaisarviointien esittelyssä korostui ensinnäkin se, että arviointien tulee perustua yhteisesti sovittuihin kriteereihin. Jollei kriteerejä ole sovittu yhteisesti, on todennäköistä, että vertailun pohjaksi ei saada luotettavia tunnuslukuja; tai pa-

himmassa tapauksessa kirjastot päätyvät erimielisyyteen vertailun tuloksista. Vasta yhteisesti sovitusta mittareista seuraa konsensus.

Sovitut mittarit tulee olla sekä määrälliselle mittaamiselle (mittarit) että toiminnan vaikuttavuudelle (indikaattorit). Etelä-Afrikassa itsearviointiin kriittisiksi menestystekijöiksi on asetettu seuraavat: integroituminen kehysorganisaation toimintaan, resurssit, osaamisresurssit, prosessit, palvelujen saavutettavuus (access), palvelujen laatu, arviointi ja palaute.

Kiitokset Opetusministeriölle sekä Helsingin ja Kuopion yliopistolle taloudellisesta ja ajallisesta mahdollisuudesta tehdä edellä kuvatut matkat.

Tietoa kirjoittajasta:

*Saarti, Jarmo, kirjastonjohtaja
Kuopion yliopiston kirjasto
email. jarmo.saarti@uku.fi*